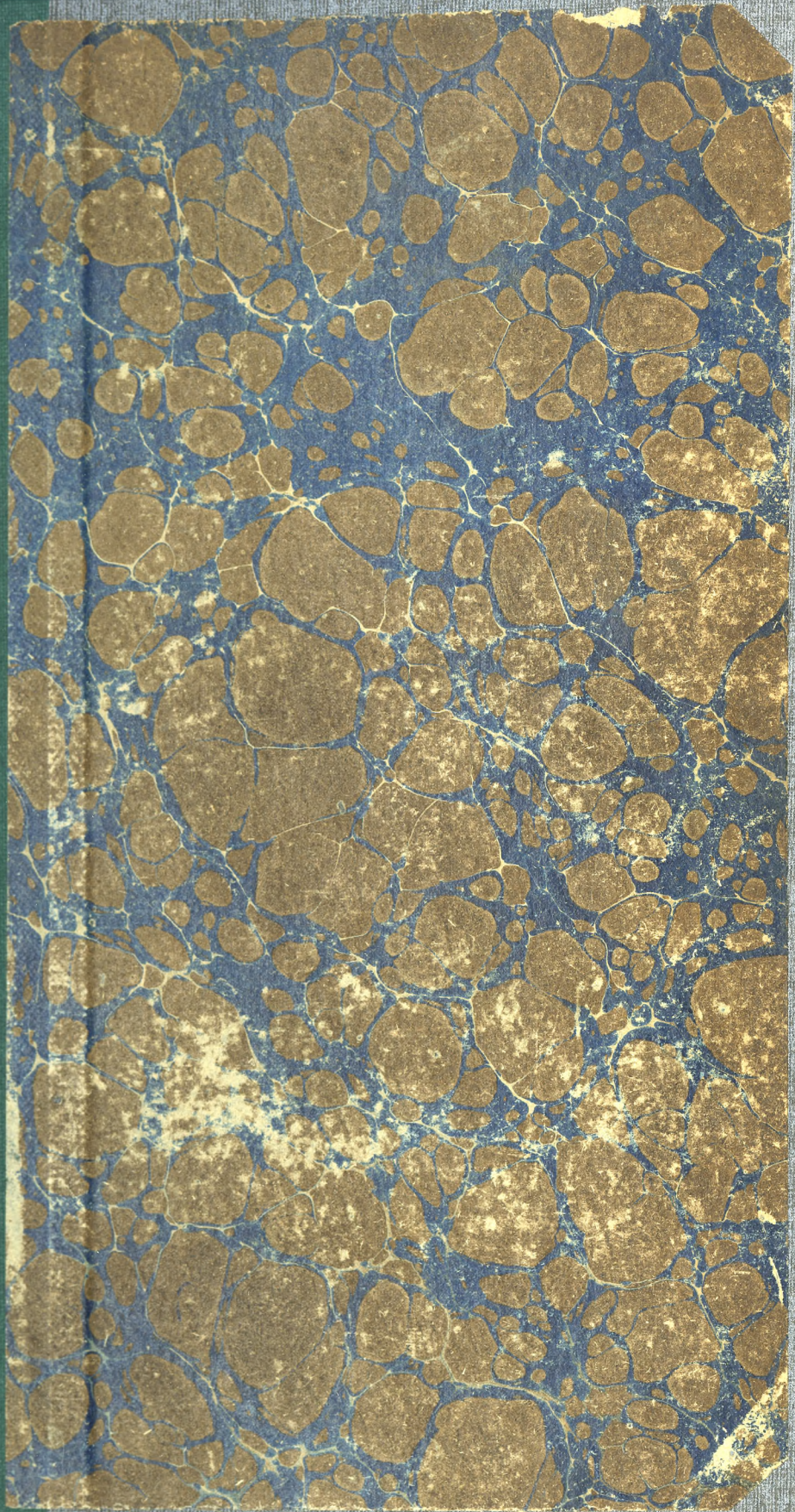

Politikai
röpiratok.

145.

145

1285

ZEMPLÉNMEGYE
KÖZEGÉSZSÉGÜGYI VISZONYAI

1871-ben,

S JAVASLAT

AZOK RENDEZÉSÉRE A MEGYEI ÚJ SZERVEZETBEN.

IRTA

Dr. CHYZER KORNÉL,

ZEMPLÉNMEGYE KÖZPONTI FŐORVOSA, A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA,
AZ ORSZÁGOS KÖZEGÉSZSÉGI TANÁCS, A BUDAPESTI KIR. ORVOS-EGYLET, A
BÉCSI FÖLDTANI INTÉZET, ÁLLAT-NÖVÉNYTANI TÁRSULAT, A MAGYAR KIR.
TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT TAGJA, A ZEMPLÉNMEGYEI ORVOS-GYÓGY-
SZERÉSZ-EGYLET ELNÓKE.

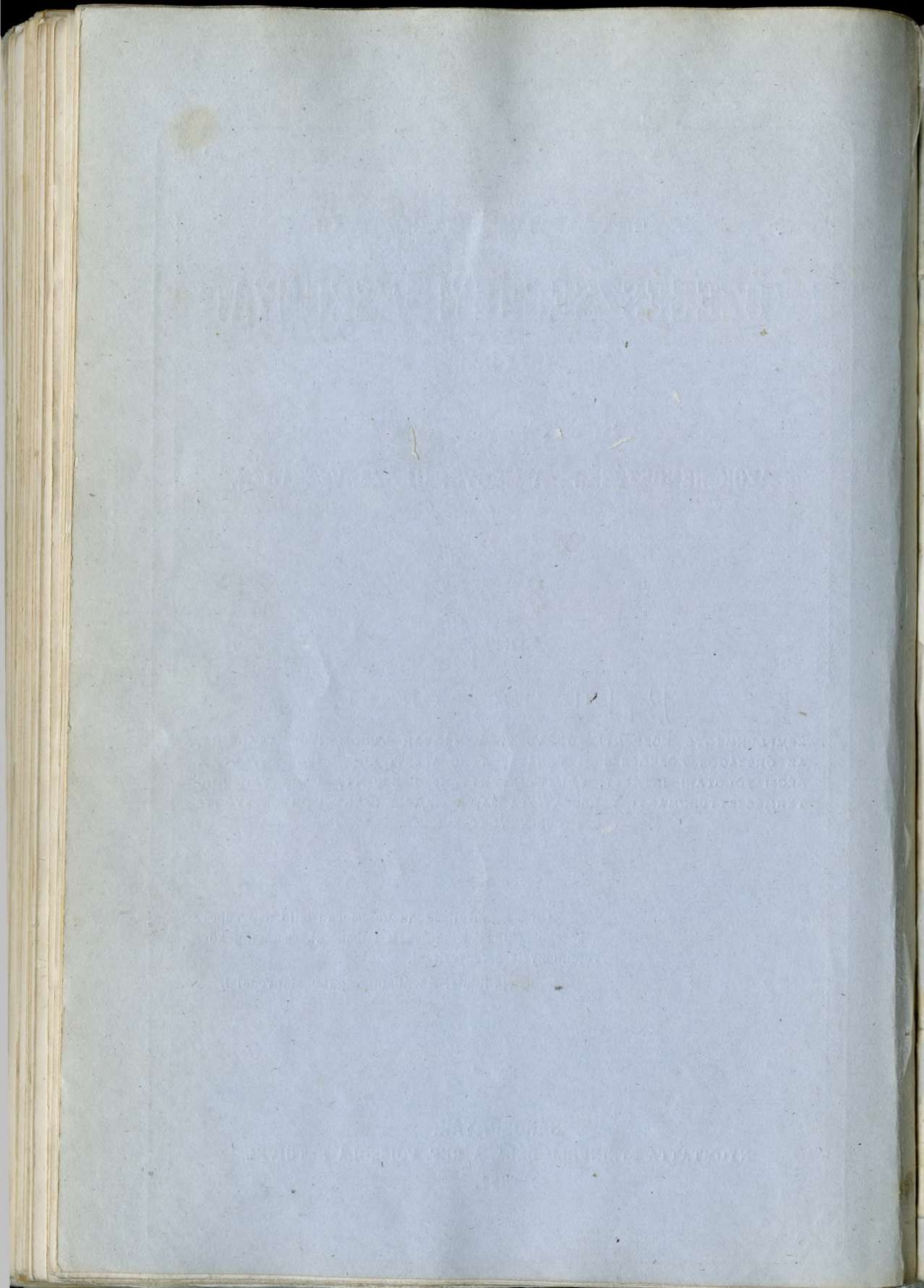
Csak a műveltség magas fokán álló nép képes
a közegészségügy jelentőségét felismerni, és annak kö-
vetelményeit érvényesíteni.

Stein-Kautz. Az államigazgatás alapvonalai.

7
SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD BÉLA, A REF. FŐISKOLA BETŪIVEL.

1871.

ZEMPLÉNMEGYE
KÖZEGÉSZSÉGÜGYI VISZONYAI

1871-ben,

S JAVASLAT

AZOK RENDEZÉSÉRE A MEGYEI ÚJ SZERVEZETBEN.

IRTA

Dr. CHYZER KORNÉL,

ZEMPLÉNMEGYE KÖZPONTI FŐORVOSA, A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA, AZ ORSZÁGOS
KÖZEGÉSZSÉGI TANÁCS, A BUDAPESTI KIR. ORVOS-EGYLET, A BÉCSI FÖLDTANI INTÉZET,
ÁLLAT-NÖVÉNYTANI TÁRSULAT, A MAGYAR KIR. TERMÉSZETTUDOMÁNYI TÁRSULAT TAGJA,
A ZEMPLÉNMEGYEI ORVOS-GYÓGYSZERÉSZ-EGYLET ELNÖKE.

Csak a műveltség magas fokán álló nép képes
a közegészségügy jelentőségét felismerni, és annak kö-
vetelményeit érvényesíteni.

Stein-Kautz. Az államigazgatás alapvonalai.

SÁROSPATAK.

NYOMTATTA STEINFELD BÉLA, A REF. FŐISKOLA BETŪIVEL.

1871.

E L Ő J A R Ó

ZEMPLÉNMEGYE KÖZÖNSÉGÉNEK

AJÁNLJA

A SZERZŐ.

Ez az előszó a szerzőnek a közönségnek ajánlja a művét.
Szerző: [Név] [Dátum]

Layzer Kornél

SEMPLÉNMEGYE KÖZÖNSÉGÉNEK

ALMÁLA

A SZERZŐ.

E l ő s z ó.

E sorok írására a megyének küszöbön álló rendezése indított. Itt az idő, hol az új megyei rendszer kidolgozása alkalmával bővebb és behatóbb közegészségügyi rendszabályok is fognak szükségeltetni, és reményilem, alkottatni; s ezért célirányosnak tartom, hogy míg egyrészt a megyei közegészségügy multjára szolgálók némi történeti adattal, másrészt kijelöljem mindazon közegészségügyi teendőket, melyeket a törvényhozás a köztörvényhatóságok önkormányzatának hatásköréhez utasított, illetőleg nem intézkedés által azoknál hagyott, s ez által felhívjam a tisztelt megyei bizottsági tagok figyelmét a közrendészet ezen egyik legfontosabb, mindnyájunk legdrágább kincsét az egészséget érdeklő ágára, melyet a mai kor egyik legkitűnőbb jogtudósa és állambölcseste Stein, Kautz által nyelvünkre fordított: az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai című művében következőleg rajzol: „Az egészség magában véve, az egyén ügye. Ez mint ilyen a jólét és egyuttal a szellemi és gazdasági fejlődésnek első feltételét képezi. Egészség nélkül az egyesre nézve ezer meg ezer dolog létezhet, de becsesel, nem bírhat. Az egészség maga számos okok rezultátumát képezi, melyek az egyesre behatnak a nélkül, hogy hatalmában állana azok fölött mindig uralkodhatni. A mi áll az egyesre nézve, ugyanez áll mindnyájára nézve is. Azon állapotát az egészségnek, mely az egyeseknek együttéléséből származó viszonyaik által idéztetik elő és befolyásoltatik, közegészségnek nevezzük.

Ennek becse fölötte nagy, és azon körülmény, hogy az egyesre nézve lehetlen saját erejéből mindazt előteremtenie, mit ez feltételez: teszi az egészségügyet a beligazgatás egy lényeges tárgyává. Azon joghatározatok, intézetek és működések összesége, a melyek szerint és a melyek által az igazgatás, az ezen közegészségnek az egyesre nézve elérhetlen feltételeiről szorgoskodik, képezi a közegészségügyet.“ (i. h. 89. lap).

Ennek mikénti igazgatásáról szól a jelen füzet.

Sátoralja-Ujhely, december 20-án, 1871.

CHYZER KORNÉL.

A megye közegészségügyi beosztása az új szervezés előtt.

Közegészségügyi tekintetben a megye kevés kivétellel a politikai felosztásnak megfelelőleg volt közegészségi kerületekre osztva; néhány nagyobb járásnak, melyekben gyakorló orvosnak szükségét régebben és nagyobb mértékben érezték, egy járás-orvos helyett több kerületi orvosa lévén.

A hat járásban a tiszti közegészségügyi személyzet elhelyezése következő volt:

1. A hegyaljai járásban 2 tiszti orvos: 1 Tokajban, 1 Szerencsen; ugyanannyi bába.
2. A terebesi járásban 2 tiszti orvos: 1 Sátoralja-Ujhelyben, 1 Gálszécsen; ugyanannyi bába.
3. A bodrogi járásban 1 tiszti orvos, 1 bába: K.-Helmeccen.
4. A nagy-mihályi járásban 1 tiszti orvos, 1 bába; Nagy-Mihályban.
5. A homonnai járásban 1 tiszti orvos, 1 bába: Homonnán.
6. A varannói járásban 2 tiszti orvos: 1 Varannón, 1 Sztropkón; ugyanannyi bába.

Összesen 9 tiszti orvos és 9 bába.

Ezeken kívül sokszor igénybevetett a tiszteletbeli kerületi orvosok működése, kik Tolcsván és Sáros-Patakon laktak, s kik az illető kerületekben az oltást is teljesítették, rajtuk kívül még Tállya és vidékére, s a zsalobini kerület számára külön oltó-orvos lévén.

A főorvosi teendő 2 főorvos közt volt felosztva, kik közül az egyik a törvényszéki főorvosi működést végezte, s ezen kívül a hegyaljai járásban közigazgatási főorvos volt; rendszeres jelentéseit az öszpontosító központi főorvos útján terjesztvén fel, ki a többi 5 járás közigazgatási főorvosa volt.

Tiszteletbeli főorvos volt a megyében 2: 1 Homonnán, 1 S.-Patakon.

Az állatorvosi teendő 3 állatorvos közt volt felosztva, kiknek egyike a hegyaljai járásban, lakással Szerencsen; a másik kettő a többi 5 járásban működött, oly formán, hogy a gálszécs-nagymihályi államut volt működési területök választó vonala; az egyik a központban, a másik Homonnán lakván.

Rendes fizetéses községi orvost csakis Tarczal városa tartott; s Tállya városa a szegényei gyógyítására szánt tiszteletdíjt az ott lakó két seborvos közt osztotta fel. Sátoralja-Ujhely városa szintén tartott városi orvost, de csak tiszteletbelit, fizetés nélkül.

A megye közegészségi múltját, névszerint a magán és a tiszti egészségügyi személyzetnek, nemkülönbén a gyógyszertáraknak a népességhez való arányát, s a megyében való elosztását, tekintettel az egyes járások kiterjedésére, népesedésére és helységek számára; továbbá a megye területén utóbbi években oltottakat; a vagyontalanok gyógyítására az utóbbi években az állam részéről tett kiadásokat; végre az orvosrendőri és orvos-törvényszéki szolgálat egyéb ágainak kimutatását a következő táblás átnézetek tüntetik elő.

ZEMPLÉN-

területének s népességének, valamint az e megyében lakó magán
táraknak kimutatása 1871-ről,

Z e m p l é n -									
	Hegyaljai			Terebesi			Bodrogközi		
	j á r á s -								
	helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség	helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség	helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség
	47	15.7	65991	67	19	57438	50	13.8	39740
van orvostudor		10			8			3	
„ sebész		10			5			1	
„ állatorvos		3			1			--	
„ szülésznő		19			21			6	
„ gyógyszer.		8			4			1	
1 orvostudorra esett ember		6599			7179			13246	
1 orvostudor vagy sebészre esett		3299			4418			9935	
1 bábára esett		3473			2735			6623	
járás vagy kerületi orvos s ugyanannyi megyei baba volt		2			2			1	
tiszti állatorvos volt		1			1				
főorvos volt 2									

*) A megye területének nagyságát minden helyütt, hol pontosnak vagy hivatalosnak miután a többi számok eredetét nem tudtam kifürkészni, a 111.8 négyyszög mértföldet vettem (melyet tudomásom szerint a törzskar készített) találok.

MEGYE

és tiszti egészségügyi személyzetnek, nem különben a gyógyszer-
a megyének régi beosztása szerint.

m e g y é b e n											
Nagy-Mihályi			Homonnai			Varannói			Összesen a megyében		
b a n											
helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség	helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség	helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség	helység-szám	kiterjedés □ mf.	népesség
52	11.2	39524	148	33	59280	88	19.1	30798	452	111.8*)	292771
	4			3				2			30
	—			1				4			21
	—			1				—			5
	5			4				5			60
	1			1				2			17
	9881			19760				15399			9759
	9881			14820				5133			5840
	7904			14820				6159			4879
	1			1				2			9
				1							3
											2

gondolnók: más-másnak találjuk, a négyszög mértföldek száma 107 és 111.8 közt ingadozik ;
számítási alapul, mint oly számot, melyet az abszolút kormány által kiadott megyei térképen

ZEMPLÉN-

helységeknek, népességének, valamint az e megyében lakó magán
tatása a megyének

Z e m p l é n								
	szerencsi		tokaji		s. a. ujhelyi		gálszécsi	
	j á r á s							
	helység	népesség	helység	népesség	helység	népesség	helység	népesség
	25	34463	15	20807	38	37194	37	29807
van orvostudor	1		5		10		2	
„ sebész	5		4		4		2	
„ állatorvos	1		1		2		—	
„ szülésznő	6		10		19		5	
„ gyógyszerár	3		4		3		2	
1 orvostudorra esik emb.	34463		4161		3719		14903	
1 orv. tr. v. sebészre esik em.	5743		2312		2656		7451	
1 bábára esik ember .	5743		2080		1957		5961	
jár. v. ker. orvos lesz .	1		1		1		1	
„ „ „ bába „ .	1		1		1		1	
megyei állatorvos lesz .	1				1			
főorvos lesz 2								

*) A lakosság összes száma nem felel meg ugyan teljesen az egyes járások népessége
míg mások megint a szomszéd megyéktől Zemplénhez csatoltattak; s miután az idegen
meg, megtartottam a Zemplénmegyei lakosság számát számítási alapul, a különbség ugy

MEGYE

és tiszti egészségügyi személyzetnek és a gyógyszeráraknak kimu-
uj beosztása szerint.

m e g y e											
k.helmeci		varannói		sztropkói		homonnai		n. mihályi		Összesen a megyében	
s á b a n											
helység	népesség	helység	népesség	helység	népesség	helység	népesség	helység	népesség	helység	népesség
50	39740	45	24066	62	13496	127	54597	48	35788	447	292771*)
	3		2		—		3		4		30
	1		2		2		1		—		21
	—		—		—		1		—		5
	6		4		1		4		5		60
	1		1		1		1		1		17
	13246		12033		—		18199		8947		9759
	9935		6016		6748		13649		8947		5740
	6623		6016		13496		13649		7157		4879
	2		1		1		2		1		11
	1		1		1		2		1		10
							1				3
											2

összegeinek, a mennyiben egyes eddig megyebeli községek a szomszéd megyékbe kebelezettek, községeknek lakosságát az új népszámlálás eredményei szerint e sorok írásánál nem kerithettem sem nagy lévén.

A megye területén az utóbbi 2 évben beoltott gyermekek járasonkénti kimutatása.

J á r á s	1869.	1870.
	évben	
Hegyaljai	2763	3570
Terebesi	2287	2174
Bodrogközi	1586	1651
Nagy-Mihályi	1370	1372
Homonnai	1605	2421
Varannói	2681	2557
Összesen	12292	13745

A megyei vagyontalanok gyógyításából eredő állami kiadásoknak kimutatása városok szerint.

(Hol 2 gyógytár van, számaik összeadattak).

Város neve, hol a gyógyszertár van	1869.			1870.			1871. 9 hónap		
	vény- szám	frt.	kr.	vény- szám	frt.	kr.	vény- szám	frt.	kr.
S. a. Ujhely 2 gyt.	723	234	55	787	326	21	470	175	71
Tőke-Terebes . .	115	58	58	54	27	19	40	20	41
Gálszécs	301	149	65	330	146	66	235	108	59
Király-Helmec . .	124	71	4	60	36	40	41	29	38
Nagy-Mihály . . .	201	225	4	227	144	31	111	55	50
Varannó	344	106	90	301	119	99	242	112	94
Sztropkó	334	222	5	379	207	52	380	247	84
Homonna	176	66	28	140	48	88	67	21	50
Tolcsva	578	266	64	498	225	64	236	119	44
Tarcal	26	10	18	—	—	—	—	—	—
Tállya	593	438	15	501	239	26	310	127	80
Szerencs	76	41	53	72	42	57	29	16	10
Mád	258	155	13	20	11	88	58	25	2
Tokaj 2 gyógyt. .	138	46	61	154	59	8	—	—	—
Sárospatak	—	—	—	—	—	—	—	—	—
N. mih. bujakórosok kórh.	—	—	—	—	437	56	—	202	27
Összesen	3987	2092	33	3523	2073	15	2219	1262	50

A megyei orvos-rendőri és orvos-törvényszéki szolgálat kimutatása 1870-ik évről.

J á r á s n e v e	E l ő f o r d u l t				
	rendőri boncolás	törvény- széki boncolás	súlyos testi sértés	könnyű testi sértés	öngyil- kos
Hegyaljai	3	3	1	?	—
Terebesi	7	10	9	186	2
Bodrogközi	7	7	14	79	2
Nagy-Mihályi	5	3	9	84	1
Homonnai	7	6	1	44	4
Varannói	—	2	2	47	—
Összesen	29	31	36	440	9

J A V A S L A T

a megyei közegészségügy hatósági tervezete tárgyában.

A megye jövő szervezetét megállapító szabályok (statutumok) nézetem szerint a leendő organismusnak még csak vázát képezik; azokat öszhangzóan s egy cél felé működő élő testté alakítani, még csak az azokat körülíró, részletező, kiegészítő s minden egyes résznek hatáskörét s a többiekhez való viszonyát utasításként szabatosan körvonalozó ügyrendnek a feladata.

Ezen ügyrendbe sorolandónak vélem a megyei közegészségi szervezetet is, melynek itt alább közlendő fogalmazványát a t. bizottság figyelmébe ajánlom.

Alábbi javaslatom alapjául a következők szolgáltak:

1. Javaslat a közegészségi és orvosi ügy rendezésére hazánkban, mely a magyar orvosok és természetvizsgálók 1863-ban Pesten és 1864-ben M.-Vásárhelyt tartott nagy gyűléseiből kiküldött bizottmány munkálatai alapján elfogadtatott.
2. Törvényjavaslat az államorvosi közegek országos szervezéséről, melyet belügyminiszteri megbízásból beterjesztett az országos közegészségi tanács.
3. Fentinek a zemplénmegyei orvos-gyógyszerész-egylet által indítványozott módosításai.
4. Pest-Pilis és Solt t. egyesült megyék közegészségügyi bizottmányának javaslata, melyet mint kiválólag jelest és gyakorlatit már emlékiratomban, melyet a megyei közegészségi szervezet

ügyében a megyei szervezési munkát kidolgozásával megbízott albizottságnak annak idején minta gyanánt beterveztetem.

5. A fent idézett javaslatokat részben tulszárnyalt s kivihetlenné tevő, a köztörvényhatóságok és községek rendezését tárgyzó törvénycikkek, s végül
6. 10 évi főorvosi hivataloskodásban szerzett tapasztalás, mely után azon meggyőződésre jutottam, hogy a fent mondott javaslatok nagy része azért kivihetlenné, mert kivihetőségükhöz hiányzik ember is, pénz is.

Mindezeket tekintetbe véve javaslatomban, csakis az életben kivihetők előadására szoritkozom, s hol egyes javaslatokban jót, s viszonyainkhoz illőt találtam, azt szószerint vettem át, mert meglévő jón nem tartom szükségesnek változtatni.

A tervezet javaslata.

I. Fejezet.

Magyei közegészségügyi bizottmány.

A megye közegészségügyének sikeresebb kezelése szempontjából megyei közegészségügyi bizottmány alakittatik. Tagjai: az alispán elnöklete alatt a megyei állandó választmány 6 tagja, minden járás szolgabirája, a megyének minden rendes és tiszteletbeli egészségügyi tisztviselője, s a megyei bizottságnak minden szakértő tagja. Jegyzőjét saját kebeléből választja.

Hatásköréhez a következő tárgyak tartoznak:

1. Minden közegészségügyi tárgy felett tanácskozik, mely a törvényhatóságtól hozzá intéztetik.
2. Rendszabályok a járványos és ragályos betegségek megelőzésére és meggátlására.
3. A közhasznu építkezéseknek és helyeknek, mint gyáraknak, fürdőknek, tanodáknak, piacoknak, csatornáknak, víztartóknak, kútaknak, vágószékeknek, vendéglőknek, temetőknek, s egyéb nyilvános helyeknek egészségügyi szempontból megítélése, s a veszélyes, egészségtelen építkezések és üzletek akadályozása.
4. A tápszerek és italok minősége.
5. A védhimlőoltás terjesztése, a megyének oltási területekre beosztása, s oltó-orvosokróli gondoskodás.
6. A szegények, bárgyúk, elmeháborodottak, hirtelen életveszélybe esettek orvosi segélyének rendezése és beosztása.
7. Lelencek, kisdedek és árvák ápolása.
8. Mindennemü emberbaráti intézetek felállítása, s a meglévők főfelügyelése.
9. A népmozgalmat tárgyaló táblázatok összeállittatása.

10. A megyének orvosi és állatorvosi kerületekre való beosztása, s minden állategészségi viszonyok rendezése és felügyelete.
11. Az összes egészségügyi jelentések tárgyalása és javaslattétel az azokból kiderülő hiányok elhárítására.
12. Indokolt véleményezés és javaslattétel új közegészségügyi állomások rendszeresítése, s a meglevők betöltésére való kijelölés iránt.
13. Véleményezés és javaslattétel gyógyszerterek felállítása iránt.
14. A megyei összes közegészségügyi hivatalos és magán személyzet főfelügyelete.

II. Fejezet.

A megyei főorvosok.

A főorvosnak a közegészségügyi bizottmány által neki kiszabandó kerületében hatásköre következő:

1. Minden közegészségügyi tárgy felett őrködik, s a tapasztalt hiányok elhárítására tiszti köréhez szabott módon közreműködik, az orvosrendőri vizsgálatokat az illető járás tisztviselőjének közbenjárása és a járás vagy kerület orvosának segédlete mellett a fenálló szabályok értelmében teljesíti, s azoknak a járásorvosok általi és mimódoni teljesítéséről személyesen és bármikor meggyőződik.
2. Felügyel a közegészségügyi bizottmány által kijelölt középületek s egyéb közhelyek egészségügyi feltételeire.
3. Indítványba hozza a helyi járvány és ragályos betegségek megelőzésére szolgáló rendszabályokat, s ily esetek alkalmával a helyszinén is megjelenvén, intézkedik.
4. Felügyeletet gyakorol az állatjárvány-törvények és rendeletek szigorú megtartására.
5. Gondoskodik a himlőoltás sikeres eszközléséről, s előterjesztést tesz a közegészségügyi bizottmánynak az oltási körök beosztása és oltó-orvosok kinevezése iránt.
6. Felügyel a hatósági területen létező, s a közegészségügyi bizottmány által kijelölt egészségügyi és jótékony köz- és magán intézetekre.
7. Felügyel a nyilvános és magán élelmezés egészségügyi feltételeire, névszerint a tápszerek és italok minőségére.
8. Felügyel a lelencek és dajkaságra kiadott gyermekek kellő ápolására.
9. Figyelmének tárgyát képezik hatósága területének fürdői és ásványvizei.
10. Felügyel a hatósága területén levő összes egészségügyi személyzetre, s nyilván tartja azt.

11. Hatóságának kormányzata útján évnegyedenként jelentést küld a belügyminisztériumhoz, az előirt minta szerint, s ugyanezt a megyei közegészségügyi bizottmánynak bemutatja.
12. Nemcsak az alispánnal, de a járási főtisztviselővel is egyenesen érintkezhetik, s azt közegészségügyben megkeresheti.
13. Felügyel a szegény betegek gyógyításának az illető orvosok általi eszközlésére és a kuruzslás megszüntetésére, s átvizsgálja és nehézményíti a fenálló rendeletek értelmében a gyógyszer-tárak által évnegyedenként beküldött számlákat és vényeket, s azokat hatósága útján a kormánynak terjeszti fel.
14. Felügyel a gyógyszertárakra s azoknak törvényes kezelésére, valamint a mérges anyagokkal és titkos szerekkel való kereskedésre.
15. A katonai és honvédujoncozásban közreműködik.
16. A letelepedő egészségügyi személyek okleveleit megvizsgálja, láttamozza, beiktatja és kihirdetés végett a megyei bizottsághoz terjeszti.
17. Felügyel arra, hogy az országos és hatósági rendszabályok megtartatnak-e a magán- és közéletben.
18. Összeállítja a népességi mozgalomra és halálózásra vonatkozó statisztikai adatokat.
19. Megvizsgálja s képesítési igazolvánnyal ellátja azon községek u. n. paraszt bábáit, melyekben okleveles szülésznő nem lakik.
20. Minden hivatalos eljárásáról naplót, illetőleg jegyzőkönyvet vezet, melyet mint szintén a hozzá érkezett közegészségügyi rendeleteket és jelentéseket időszori rendben tartani, s hivatala számára őrizni és utódjának általadni köteles.

III. Fejezet.

A járás vagy kerületi orvos.

A járásorvos hatásköre következő:

1. A járásorvos területében a megyei főorvos helyettesének tekinthető, ki mindazon tárgyakkal foglalkozik, melyeknek főfelügyeletét és igazgatását a megyei főorvos végzi; sőt ő reá ezek még közvetlenebbül tartoznak, amennyiben ő a közegészségügyi szabályoknak nemcsak felügyelője, de nagyrészt végrehajtója is. Jelesül kiemelendők a következők:
2. Végez mindennemű orvos-rendőri vizsgálatot, melyet akár a főorvos, akár a járási szolgabíró hozzá utasít; akár időnkinti feladatához tartozik, vagy saját belátásából teszi.
3. Végzi a rendőri hulla-boncolásokat.
4. A szegény betegeket ingyen gyógyítja, a fenálló utasítás értelmében, s hozzájuk a község által szolgáltatott előfogaton díj nélkül megy ki.

5. A himlőoltást végzi, s gondoskodik arról, hogy védhimlő anyaga soha el ne fogyjon.
6. Járásának leleceit, a dajkaságon lévőket s nyomorultakat nyilván tartja, körutjai alkalmával meglátogatja, s hogyléttökről meggyőződik s jelentést tesz.
7. Járvány esetén, melynek kitörését a főorvosnak azonnal jelenteni tartozik, a helyszínén a kórt megvizsgálva, a főorvos megérkezétségig is intézkedik, s a járványos helyeket ismételve és hivatalból meglátogatja.
8. A szolgabírói hivatal által megjelölt kéjnöket hetenkint megvizsgálja, s a bujakórosoknak gyógyítása iránt intézkedik.
9. Felügyel járásának borbélyműhelyeire s bábáira, nehogy az illetők képességüket meghaladó orvoslásokba ereszkedjenek.
10. Oktatja évenként a községeknek nem okleveles szülész nőit, s azokra különösen felügyel.
11. Felügyel a közhelyekre, a jótékony intézetekre, a tápszerek és italok minőségére egészségügyi tekintetben, és a gyógyszer-tárakra.
12. A fentiekről s általábanjárásának minden egészségügyi mozzanatáról és változásáról naplót, illetőleg jegyzőkönyvet vezet, melynek kivonatját az előírt minta szerint havonként a főorvoshoz felterjeszteni tartozik.
13. Őrzi a megyének leltár mellett átvett műszereit, s felelős érettek, és gyűjti időszori rendben a hivatalához érkezett közegészségügyi rendeleteket, melyeket rendben tartani és utódjának átadni tartozik.
14. A járás-orvos közvetlenül csak a főorvossal és a járás főtisztviselőjével érintkezik, kiknek, mint szintén az alispánnak utasításai szerint eljárni tartozik.
15. A szolgabírótól hozzá utasított anyakönyvi másolatokból készíti a népességi mozgalom és halálozás statisztikáját, s azt a főorvosnak beterjeszti.
16. Nyilvántartja járásának összes egészségügyi személyzetét, s az ebben történt változásokat a főorvosnak bejelenti.

IV. Fejezet.

A járási vagy kerületi bába.

A járási bába teendői és kötelessége:

1. A járási bába a főorvos, illető szolgabíró, valamint a járás-orvos rendelkezése alatt áll.
2. Főkötelessége a szegény szülőknek ingyen segílyt nyújtani.
3. Rendes szüléseknél csupán a hatáskörébe vágó segílynyújtásra szoritkozik, és súlyos s rendkívüli esetekben, különösen ha müleges szülési segíly szükségeltetnék, felelősség terhe alatt köteles

idejekorán orvost hivatni, s ha ez szegénynél s a járásorvos lakhelyétől távol van, a község biráját felkérni a járásorvosnak elhozatására.

4. Tartozik a leleneket s a dajkaságon lévő csecsemőket nyilván tartani s azokra felügyelni, s a körülöttök tapasztalt hiányokat a járásorvosnak jelenteni.
5. Tartozik a gyakorlatában előforduló szülési esetekről a járás- és főorvos által bármikor megvizsgálható naplót vezetni, s abban a rendellenes szülések számát s eredményét különösen feljegyezni, s azt havonkint a járásorvosnak bejelenteni.
6. Különös gondot tartozik fordítani a tisztaságra, nehogy általa az emberiség oly roppant veszedelmére szolgáló fertőzés történhessék; minélfogva mielőtt a szülendő vizsgálatához fogna, kezeit chlor-meszes vízben megmosni el ne mulasztja. Ezen rendszabály elmulasztása folytán hivatalától is elmozdítható.

V. F e j e z e t.

Az állatorvos.

1. A megyei állatorvos főfeladata az állatokat ártalmas és veszedelmes betegségektől megóvni, s ha megbetegedtek, okszerű gyógy eljárásban részesíteni.
2. Ügyel arra, hogy az emberek egészsége beteg állatok által bármi módon ne szenvedjen.
3. Járványos és ragályos betegségeknél, kivált a következőknél: keleti marhavész, lépfene, tüdővész, vérhas, tályogos torokgyík, juhok rosznemű himlője, lótaknyosság, bőrféreg, rüh és az ebdüh — figyelmezteti az illető hatóságot a barmász rendőri szabályok azonnali életbeléptetésére, s felügyel azok pontos megtartására; oktatja minden alkalommal a barmokkal bánókat arra, mi az állatoknak hasznos és szükséges, s igyekszik a nép által táplált káros elöitéleteket eloszlatni.
4. A megyei állattenyésztést figyelemmel kíséri, s tökéletesítését, jó tanácssal előmozdítani igyekszik.
5. Különös figyelmének tárgyai a megyei marhavásárok, melyeken jelen lenni tartozik.
6. Járvány és ragályos betegség felléptét azonnal a szolgabírónak és főorvosnak jelenteni tartozik; hivatalos kiküldetés esetén azon hatóságnak, melytől a kiküldetés származott, s rendesen havonkint a főorvosnak terjeszti be előirt minta szerint jelentést az állatok egészségéről.
7. A megyében csak 3 állatorvosi kerület lévén, a közegészségügyi bizottmány meghatározandja, hogy saját, a bizottmány által megszabandó kerületén belül mily esetekben tartozik saját fuvarján járni, s mikor fogja azt a községtől kiszolgáltatva kapni.

A lebészeti viszonyok észleletéről.

„Az időjárásnak nemcsak a kedély, közegészség és emberi életre van befolyása, hanem általán az állatok jóllétére és a növények tenyészetére is; innen van, hogy mióta az emberi társaság fenáll, az ember naponta megszólja az időt és kémleli azt; ily módon a mindennapi tapasztalás útján az időjáratnak emberi jólét, kifejlődés vagy romlására vonatkozó jó vagy kártékony befolyásáról bizonyos nézetek alakultak, melyek határozott szabályszerűséggé emelkedtek azon elemek hatásai felül, a melyekben élünk“ (Tormay Meteoratio sat. Pest városában 1859-ben).

Ily bevezetéssel kezdé Pest városának boldogult főorvosa a város meteoratiójáról szóló idézett művét.

E tárgy fontosságát úgy az orvosi tudományra, mint a mezei gazdára és szőlő művelőre nézve nem is kell itt kiemelni; sajnos azonban, hogy mi csakis hiánya által érezzük fontosságát. Mert az, a mi e téren eddig nálunk történt, majdnem a semminél kevesebb.

A lebészeti tünetmények észleletét és a kormánynak való felterjesztését régtől fogva a közegészségügyi hivatalos személyzettől követelik. Ennek hiányait, eredménytelenségét s kivihetlenségét már 1862-ben ítélt meg „a megyei és városi főorvosok jelentéseinek hiányairól“ című cikkemben, melyet a helytartótanács maig is fenálló 1861-iki 52,820. számú rendeletére a „Gyógyászat“ című folyóirat 1862. 8-ik számában közlöttem. Arra való műszerek és idő nélkül lebészeti adatokat gyűjteni nem lehet; már pedig a tiszti orvosok ezek egyikével sem rendelkeznek, hivataluk ambulans, s fizetésük olyan lévén, hogy abból drága meteorologicus műszereket be nem szerezhetnek.

Egyébiránt belátta a kormány is a dolog kivihetlenségét, mert eltűri azt is, ha ez adatok a jelentésekből kimaradnak.

Zemplénmegye azonban e téren szerencsésebb másoknál; ugyanis itt akadt egy a megye javáért csendes magányában és szerényen anyagilag is áldozni kész testület, a megyei orvos-gyógyszerész-egylet, mely a tárgy fontosságát átérezve, saját erejéből szerzett az országos központi lebészeti intézet útján autentikus, s a normal műszerekkel összehasonlított eszközöket két észlelő állomás számára, melyek egyike a nagymihályi gyógyszertárban van felállítva, a másika pedig e napokban a megye más valamely pontján fog felállíttatni.

A jövőben tehát megyénk két pontjáról fogunk birnihiteles lebészeti adatokkal.

A népességi szaporodás és halálozás statisztikájáról.

A fent mondott 2 rovat kimutatása azok közé tartozik, miket a kormány a köztörvényhatóságoktól s ezek főorvosaitól minden évben követel, s melyek évenként kitöltetlenek maradnak, mert legtöbb helyütt nincsenek meg az ezen rovatok összeállítására szükséges adatok.

Ugyanis ezek a minden vallásfelekezet lelkésze által az év végével beküldendő szülöttek, egybekeltek és meghaltak anyakönyveinek tökéletes másolataiból, melyeket a lelkészek a kormány s illetőleg egyházhatalóságaik rendeletéből nemcsak ezen, de más célokra is a törvényhatósághoz beküldeni tartoznak — volnának összeállítandók.

Mínthogy ezek a megyei hatóságnál nincsenek meg, tehát belőlök dolgozni sem lehetett.

Már pedig ezt senki kétségbe nem vonja, hogy ezen adatok, minden civilizált állam statisztikájának abc-jét képezik; és mindenütt pontosan gyűjtetnek.

Ezek összeállítása és évenkénti kimutatása szigoruan volna elrendelendő. Még pedig miután a főorvosi más ügyekkel is elfoglalt hivatal ezek összeállítására időhiánynál fogva képtelen: a foganatosítás aként volna berendezendő, hogy a szolgabíró már az 1871-iki anyakönyvek másolatait járása minden felekezetének papjától, a fenálló rendszabályok értelmében, kérje be, s azokat a járás orvosának szolgáltassa át; ki a másolatokból a vett utasítás értelmében a számadatokat kivonván s összegezvén: járás szerinti táblás kimutatást készítsen a szülöttek, egybekeltek és meghaltakról, s azt a főorvosnak terjeszse be, ki a nála begyűlt járási kimutatásokból az egész megyére vonatkozó adatokat állítandja össze és lehetőleg értékesítendi.

Csak akkor, ha ily adataink lesznek, fogjuk tudhatni, milyen az általános közegészségi állapot, s milyen nagy, s a lakosság számához képest hol legnagyobb a halandóság? Hol van az egészség ismert vagy ismeretlen káros hatányok által és mennyire veszélyeztetve? s csak ekkor fogunk legfőbb feladatunknak a betegség okai elhárításának eleget tehetni. Mert csakis az orvosi statisztikának, melynek ezek alapját képezik ismerete után „mindenütt találunk okot s megfelelő hatást, szabályszerűséget, rendet, benső öszhangzást, teljes öszhangot, és a mi véletlennek látszik, a szabályszerű jelenségekhez tartozik, melyeket a meghatározott számokból előre ki lehet számítani; s mindezeknél fogva nem létezik tudomány, mely minden emberi s társadalmi viszonyok javítása iránti törekvésben oly biztos vezérfonalat szolgáltatathat, mint a statisztika“ (Tormay és Niedermann orvosi statisztika.).

Ezen nagyobb és terhesebb munkának könnyebbitésére és az adatok könnyebb kezelhetése végett az illető szakértők nyomtatvány mintákkal volnának ellátandók.

Az ily módon járásonként gyűjtött és kimutatott adatok a célt csak megközelítik, mert ha azt teljesen elakarjuk érni, akkor az adatokat a megye elemére a községre kellene visszavinnünk; de ez az adott körülmények közt személyzet hiánya végett majdnem kivihetetlen. Ugyanis az anyakönyvi kivonatok nem községenként, de egyházaenként terjesztetnek be az illető lelkészek által, s gyakran tíz egymástól távol fekvő községnél is több tartozik mint főkegyház egyes anyaegyházhoz. Már ezekből az adatokat község szerint kiszedni és elrendezni, arra egy külön

statisztikai hivatal szükségeltetnék, nem pedig a hivataloskodásáért alig megfizetett járásorvos. Ez csak akkor lesz és kell, hogy legyen keresztülvihető, ha majd a községek rendezése után nemcsak az egyház, de a község is vezetni fogja polgári anyakönyvét. Addig kénytelenek leszünk a járási adatokkal beérni.

A himlőoltásról.

A védhimlőoltás táblás kimutatásából látható, hogy egyes járásokban sokkal több beoltandó gyermek esik egy oltó-orvosra, minthogy ő ez ügyet a megkivántató pontossággal teljesíthesse, és az oly annyira szükséges utánvizsgálatot megtehesse.

Ennek célszerű berendezése csakis úgy eszközölhető, ha mint már némely járásokban eddig is történt, az egyes nagyobb járások több oltó kerületre fognak osztatni, mely fiókkerületek más oltó-orvosra fognak bízni, kik azt az államtól minden egyes beoltott gyermekért fizetett 10 $\frac{1}{2}$ krért teljesíteni vállalkoznak.

Ilyen oltó-orvosaink voltak eddig a zsalobini kerületben s a hegyaljai járásban Sáros-Patakon, Tolcsván és Tállyán.

Az oltást teljesítő orvos tovább szállítására a legutóbbi érvényben lévő miniszteri intézkedés azt rendelé, hogy az előfogatot az orvosnak a a szomszéd községbe való szállítására a község tartozik előállítani. De e rendelet figyelmen kívül hagyta azon körülményt, hogy vannak oly községek is, hol lovakat nem kapni. Másrészt, hogy az oltás oly időben szokott véghezvitetni, midőn a földésznek a lóra nagy szüksége van, s ő csakis erőszaknak engedve, rendszeren mindig elkésve áll elő kicsigázott lovaival.

A tovább szállítás e neme mellett a himlőoltást végezni nem lehet.

S legtöbb helyütt bár szabályellenesen nem is úgy végzik; hanem az oltó-orvos mindig rendelkezésére álló fogadott fuvarán jár, s a községek a fuvarbért megtérítik neki. De ha ez nem történik, mire szintén példánk vannak, akkor kénytelen hallgatni.

Hogy hát az orvosok káruk ellen biztosítva legyenek, utasítandók lesznek, hogy az oltás megkezdése előtt fuvar költség előirányzatot terjeszsenek be a szolgabíró útján s az ő véleményes jelentése mellett a közegészségügyi bizottmányhoz, mely azt megvizsgálván s megállapítván, az alispán kiadja a szolgabírónak behajtás végett.

Van a himlőoltás teljesítésének még egy rendkívül nagy akadálya. S ez az anyák vonakodása a himlőanyag kiszedésének megengedésére. A tudatlanságon és babonán alapuló ellenszegülés, e téren oly nagy, hogy az orvos gyakran a hatóság hatalmát kénytelen igénybe venni s erőszakhoz folyamodni; s ez akadály az által igen növekszik, hogy igen kevés azon teljesen ép s egészséges szülejü gyermekek száma, kikből himlőanyagot szedhetni. Ezt másképen le nem győzhetni, mint díjnak kitűzése által oly anyák számára, kiknek gyermekeiből himlőanyagot mások számára szednek. Ezen díj az anya idővesztésének kárpótlása címén volna fizetendő.

A sorozási statisztikáról.

A véradónál nincs terhesebb adója a nemzetnek, de nincs is fontosabb ügye annál, melyet ez által elérni céloz. Tisztában lenni tehát az iránt, hogy mire képes: rendkívüli előny a nemzetre. S ha van ügy, hol a statisztika biztos alapokon jár, úgy az egyedül a sorozás.

„Csak a katonakötelesek korosztályából lehet pontos biostatikus alapokat nyerni, és csak ezek után a lakosság többi korosztályai számára. S éppen azért jelenleg itt az ideje, hogy a nemzetközi statisztikus értekezlet Berlinben tartott ötödik ülészakájában tárgyalta és elfogadott ujoncozási statisztikát haladéktalanul nálunk is — úgy mint már a legtöbb európai államban történt — életbeléptessük.

A katonaköteles néposztályt mindenütt a nemzet férfiasságra fejlett ifjúsága képezi, s így fizikai tekintetben hű tükre lesz annak, mit az összes nemzet testi erőben kifejtene bir. Ennélfogva nemcsak meglesz engedve ezen időről bizonyos messzebb ható következtetéseket vonni a nemzet jövőjére általában, hanem az itt nyert eredményeket bizonyos határokon belül a lakosság női részére is lehet alkalmazni; mert a gyenge ifjúság igen nyomorult aggkort helyez kilátásba és vezna ivadékokat ígér“ (Tormay és Niedermann orvosi statisztika 29. lap).

Ezen statisztikának összeállítása csak úgy lesz eszközölhető, ha az ujoncozási jegyzőkönyvek egy példánya a megyei hatóság központja számára is fog készítettetni, a mi eddig nem történt. Mert ezen nagyobb figyelmet és időt igénylő munkát a sorozás tartama alatt nem végezhetni.

Az ujoncozási jegyzőkönyveknek nemcsak a járás, de a megye számára való írása is, már a jövő ujoncozásnál volna elrendelendő.

A prostitutio ügyéről.

A prostitúciónak ügye a modern államra nézve megoldhatlan problema. Mert vagy szabályozza a törvény, s ekkor elismeri polgári létét, s bűnrészesévé aljasul; vagy eltiltja, s ekkor kivihetetlen; vagy szemet huny és hallgat, s ekkor a közveszedelem a rendőrség közbelépését vonja maga után.

S nekünk sem marad egyéb hátra, mint ez ügyet a megyei rendőrségre bízni, mely azt a megyei közegészségügyi bizottmány utasítása szerint felügyelni tartozand.

Az okleveles szülésznők szaporításáról.

Tekintve a megyénk területén lakó okleveles bábák számát s annak arányát a megye lakosságához; de méginkább azon körülményt, hogy a meglévők is egyes városokban összehalmozva laknak: az értelmes szülészi segély megyénkben ritka, s a faluk népe majdnem kizárólag a tudatlan oklevél nélküli bábákra szorul; mi által sok élet megy veszen-

döbe a nélkül, hogy ez ellen valaki felszólalna, mert népünk fatalisticus megnyugvással veszi a magzat halva születését, sőt a szülőnő halálát is. Ha valahol, úgy itt van helyén a kényszerítő boldogítás.

S ezért a hatóságtól minden kitelhető módon, s minden morális pressióval oda kellene vinni a szervezendő községeket, hogy kebelökből azon nők legéletrevalóbbikát, ki a falu bábája szerepét játsza, a község által neki előlegezendő költségen az állam által az ország több részében maholnap felállítandó baba-iskolák egyikébe küldjék.

A községeknek így befektetett tőkéje busásan fizetendi meg a kamatokat a megtakarított emberi munka által.

Ez ügyet ajánlom mindenek felett a tisztelt hatóság figyelmébe.

A lelencek, dajkaságba adott gyermekek, árvák és nyomorultak ügyéről.

Ezen emberbaráti ügy 3 év előtt már foglalkodtatta is Zemplén-megye közönségét, de sajnos, siker nélkül. Az indítvány helyeselve elfogadtatott, a szakértők véleménye meghallgattatott, s az ügy rendezésére bizottmány küldetett ki. S ezen stadiumában megállapodott az ügy.

Sürgösen óhajtható, hogy ezen ügyet a megyei közönség magáévé tévén, utasítsa közegészségügyi bizottmányát, hogy a szolgabírák és árva-gyámok útján szerezzen magának községenkinti kimutatást a fent jelzet-tekről, s azokat a kiadandó utasítás szerint bizza a járási bábák, járás- és főorvosok az illető szolgabírák s községi előljárók felügyeletére, s gondoskodják alapról a lelencek fentartására, s intézkedjék a községbeli árvák és nyomorultak a község költségén való élelmezésére.

E tekintetben elfogadandónak ajánlom a kitünő porosz rendszert (Kabinetsordre $\frac{30}{6}$. 1840.), mely szerint a 4 éven alóli gyermekek ápolásbani elfogadhatására hatósági engedély kivántatik; mely ápolást és annak feltételeit ott szintén külön jeles rendeletek szabályozzák, melyekkel ez ügy rendezése alkalmával szolgálhatok.

Szabad legyen ez alkalommal Angliára is, melyet oly gyakran mintául felállítani hallunk, figyelmeztetnem, s hol e téren Londonban lakó és működő hazánkfia Dr. Rothnak igen sokat köszön az emberiség.

Angliában a legujabb időkig az emberbaráti intézmények, sőt a tanügy is, tisztán a magán jótékonyosságra voltak utalva, de az önkormányzatot e téren is mélyen érző és felfogó angol nép nagyobb erélylyel, áldozattal és valóban óriási mérvben tudta mindezeket létesíteni. annyira, hogy e tekintetben bátran versenyezhet az ezen ügyeket is államilag kezelő és mindent centralizáló Franciaországgal.

Legalább én, ki ez intézményeket mindkét országban tanulmányoztam, az angol sokkal jobbnak és üdvösebbnek tartom.

Ott Dr. Roth a gyermekek nagy halandóságának meggátlását előmozdító eszközül Ladie's Sanitary associationt, azaz hölgyek egészség-

ügyi társulatát alakította, mely az egészségügy törvényeinek terjesztését és népszerűsítését tűzte ki célul. E társulat nem elégszik meg e törvények tiszta elméletével, hanem alkalmazni is törekszik főleg ott, hol a szegénység honol.

E célra :

1. nyomatott és kiosztogatott háztartási és egészségügyi tárgyakról szóló egyszerű és érdekes értekezéseket;
2. alapított nyilvános könyvtárakat oly könyvekből, melyek az egészséget és társadalmi jólétet tárgyalják;
3. szervezett gyakorlati felolvasásokat az egészségről, ennek javításáról és a háztartásról;
4. alapított társulatokat különböző helységeekben a végre, hogy az itt kimondott elvek gyakoroltassanak;
5. alaptökeket gyűjtött egészségi célokra;
6. gyűléseket rendezett, hol a megnőtt leányok és családanyák a háztartás és egészségügy rendszabályairól előadásokat hallgattak;
7. klubokat alakított 1 penny = 4 krajcár heti tagsági díjjal ruha, szén, fürdés és mosásra; végre
8. minta-bölcsődéket alakított, melyek iskolákul szolgálnak minden rangú családanyák, iskolamesternők és dajkák számára.

Ezek után méltán felsóhajt Roth, hogy ezekért gyakran kinevezték, holott 1863-ban Franciaországban Bordeaux, Nantes, Reims, Tarbes, Pau sat. városban hasonló intézeteket alakítottak, csak hogy kocsisok számára a csikók jobb nevelése okáért; ez iskolák 1863-ban Franciaországnak 349,500 frankba kerültek.

Egy kis utánszámítással nálunk Magyarországon is aligha nem azon eredményre jutnánk, hogy a ménesek ápolása többbe kerül az államnak, mint a lelencek; pedig lehet-é, szabad-é polgártársaink számára kevesebbel beérni, mint a mennyiben a csikók részesülnek?

Közlöm itt azon könyvecskék címeit is, melyeket a közjólét előmozdítására a practicus angolok osztogatnak és potom áron árulnak:

A tiszta lég értékéről. A tiszta víz használatáról. A jó táplálás értékéről. Egészséges ital befolyásáról. Meleg öltözet előnyéről. Az anyák egészségéről. Miként kell ápolni az újszülöttet. A víz és szappan hatalma. Mikor lettetek oltva? Az olcsó orvos vagy egy szó a tiszta légről. A romlott levegő pusztításai. A gyermekek fürdése. Az anya. A nevelő. A gyermekek az iskolában. Valami a ház számára. Mi az oka az egészségügyi berendezések hiányosságának a munkások lakáiban. A község egészsége és a nép lakai. Az ártatlanok mérsárlása. Miként közelítik a halált. Az egészséges ház titka. A mesterséges szoptatásról. Egy nőpéldány. A lebetegedés utáni hamar felkelés veszélyei. Hogy lehet egészséges gyermeket nevelni. A mezei munka. A sors csapása és a bú; hogy kell ezekkel szembeszállni sat.

1867-ben 758,740 példány adatott el ezen könyvecskéből 1 vagy 2 pennyjével.

Nálunk e téren még igen kevés történt. Mert az ily műveknek nincs kelendőségök. Alig tudok honi irodalmunkból 2 ily a tudomány színvonalán álló művecskét említeni, s ezek egyike Dr. Török János barátomnak a magyar orvosok és természetvizsgálók rimaszombati nagy gyűlése által 300 frnyi jutalomra méltatott pályaműve: „Életrendi Kalauz a nép számára, üdvös tanácsokkal az egészség és élet fentartására, megszilárdítására, s tekintettel a célszerű betegápolás és életmentés általános szabályaira.“ Ára 1 frt. A másik ugyanazon szerző művecskéje: „A célszerű életmód eszközei.“ Életszabályok magyarázattal versalakban, ára 30 kr.

Mindkettő nagyobb mennyiségben nálam is kapható, s a verses kiválólag ajánlható jutalmul népiskolai jó tanulóknak.

E téren, ha eleinte többet nem tehetnénk, mindenekelőtt üdvösnek találnám, ha Zemplénmegye Pestmegye uttörő és követendő példája után indulva, miután temérdek gyermek az anyák és ápolónők tudatlanságának lesz áldozata, azon ivnyi „rövid utmutatást a gyermekek táplálására és ápolására nézve az első életkorban,“ melyet Pestmegye megbízásából Bókay János gyermekkórházi igazgató-főorvos készített, s melyet Pestmegye 1869-iki 4393. számú határozatával kinyomatott, s a szolgabírák, orvosok, községi előljárók, szülésznők és dajkaasszonyok közt ingyen kiosztatni rendelt, szintén kinyomatván és közkézre adván, ez által a zsenge csecsemők között oly dúsan arató halál kaszája elé legalább némi akadályt gördítsen.

Igy talán megérhetnők, hogy a gyermekek halandósága, mely nálunk oly nagy, hogy 100 meghalt egyén közt 51 ötéves korig való gyermek foglaltatik, némileg csökkenni fog.

A vagyontalanok ápolásáról.

Azon rovatos átnézetből, melyben a megye szegényei gyógyításából eredő költségeket több évről kimutattam, kiviláglik, miszerint azon költség, melybe ezen ügy közvetlenül az államnak, de közvetve mindnyájunknak kerül, aránylag jelentékeny és nagy. Azonban nem e költség nagysága indit engem ellene való felszólalásra, hanem igazság és méltányosság nélküli felosztása, illetőleg élvezete.

Ugyanis részben oly egyének élvezik e jótéteményt, kik anyagi viszonyaiknál fogva semmiesetre a közköltségen gyógyítandók sorába nem számíthatók; másrészt az orvostól igen távol eső épen legszegényebb községek lakói betegségeikben orvost sem látnak, annál kevésbé gyógyszert, holott ugyanezen községek államadójából is jut a boldogabb vidéken lakó szegények és álszegények gyógyköltségeinek fedezésére.

Ugyanis a gyógyszerek ingyen élvezetének ez a praxisa; vagy előleges ajánlat nélkül jön be egy ismeretlen beteg az orvoshoz, s magát szegénynek vallván, rendeltet magának gyógyszert; s csak a megkapott

orvosi vénnyel megy vagy a szolgabírói hivatalba, de legtöbbször a lelkészhez, s aláírta magának szegénységi bizonyítványát; vagy pedig hoz a lelkésztől szegénységi bizonyítványt, s arra irat magának orvosi vényt.

Tények, melyeket gyógyszer-tári vizsgálatok alkalmával is itt-ott a vizsgálathoz kiküldött bizottsági tag uraknak bemutattam, bizonyítják, hogy illetén szegénységi bizonyítványokat saját fedél alatt dolgozó mesteremberek is kieszközöltek maguknak.

De hogy is lehet azt akár szolgabírótól, akár a lelkésztől kívánni, hogy ők járásuk vagy egyházi kerületük minden emberét ismerjék, s másrészt, hogy utasítsanak vissza távolról jött beteg embert: mintsem hogy ezt tegyék, inkább aláírják a vényt.

A humanizmusnak e neme azonban tág kaput nyit a visszaélésnek.

Az igazság és méltányosság azt hozza magával, hogy minden község tartsa saját szegényeit és ápoltsa saját vagyontalan betegeit. A törvényhatóság, vagy az állam segélyezéséről csak rendkívüli esetekben, járványoknál vagy inségnél, hol a község tehetetlenné válik, lehet szó.

Minthogy azonban mindaddig, míg az állam ez ügyben törvény útján nem rendelkezik, kár volna Zemplénmegyének önként lemondani ezen állami segélyről, s magát, illetőleg községeit e célra kétszeresen megadóztatni; nézetem szerint megtartandó a községek és azok szegénységi ügyének rendezéséig az eddigi praxis; de megszorítandó a visszaélés akként, hogy közvetlenül a szervezés után, utasítandó minden szolgabíró, hogy járása minden községének azon szegényeit és nyomorultjait, kik betegség esetén közsegélyre szorulnak, számba vegye; azokat a községekkel évről évre nyilván tartsa, névsoraikat a hatósággal közölje, hogy azt a tiszti és azon többi orvosoknak, kik a jövőben a szegények ingyenes gyógyítására felfognak jogosítani, megküldethessék. S csak az ezen lajstromban előfordulók vehessék igénybe az ingyenes gyógyszer-kiszolgáltatás jótéteményét, ha a község jegyével az ingyenes gyógyszerrendelésre a jövőben feljogosítandó orvosnál jelentkeznek. Mert azt sem tartom célszerűnek, hogy oly városokban, hol 5-nél is több orvos van, mindenki rendelkezzen az állam, megye vagy község számlájára. Vagyontalan ember érje be azzal, kit orvosokban választani jobban tudó jöltévője néki kijelöl.

Az ily lajstromba felvett szegényekhez súlyos betegség esetén köteles az illető járás rendes és tiszteletbeli orvosa a község által kiszolgáltatott előfogaton díj nélkül kimenni.

Rendkívüli sors vagy elemi csapás által inségbe s egyuttal betegségbe esett egyéneknek, nemkülönben idegen utcai szegényeknek mindannyiszor a község külön jegyével, illetőleg bizonyítványával kell ellátatniok.

Az orvosrendőri vizsgálatok mimódoni eszközéséről.

Az orvosrendőri vizsgálatok teljesítését úgy vélném legcélszerűbbnek, hogy a járás főtisztviselői utasítandók volnának, miszerint az orvosrendőri vizsgálatok teljesítésénél mindig vagy maguk, vagy segédjeik jelen legyenek, hogy a talált hiányok azonnal orvosoltathassanak, s hogy a hatóság tekintélye a vizsgálatnál annál jobban képviselve legyen; mert tisztí orvosok végrehajtó hatalommal nem bírván, hatósági képviselőlet nélküli eljárás könnyen kellemetlen surlódásokra adhatna okot.

Minden vizsgálatról jegyzőkönyv veendő fel, mely az illető főorvos utján a közegészségügyi bizottmánynak terjesztetik elő.

Ilyen többek közt a magán épületek viszonyainak vizsgálata, mely jelenleg minálunk még az egyéni szabadság nagy megszorításának tartatnék, s nagy ellenszenvre adna okot. Itt a hatóságnak legfeljebb arra kell szoritkoznia, hogy legalább a városokban ujonnan épült házakban mindaddig lakni ne engedjen, míg azok lakhatósága iránt hatósági engedély nem adatik.

Az állatorvosnak a főorvoshoz való viszonyáról.

Az állatorvosi szakmát több helyütt, s elég helytelenül egészen külön akarják szakasztani az emberi egészségügy őreitől, s a megyei állatorvosokat egyenesen az alispánnak alárendelni.

Mellözvén azt, hogy ha az állatorvosok a főorvos felügyelete alá vannak is helyezve, az alispán mint főtisztviselő mindig rendelkezhetik velök; s hogy jelenleg még igen kevés oly képzettségű állatorvosokkal rendelkezik az ország, kik teljesen önálló működésre képesek; azok, kik ilyesmit határoztak, a kórokokat előidézö ugyanazonos viszonyoknak ismeretével általában nem birtak, s szem elől tévesztették azt, hogy az állatorvos eljárását és jelentését a főorvos csakugyan inkább van hivatva és képes megérteni és megítélni, mint az alispán.

A homogen tárgyoknak ily erőszakos és céliránytalan külön szakítása semmi által nincs indokolva.

S miután számos állatjárvány közvetlen veszélylyel jár az emberi egészségre, mely előzetes, erélyes intézkedések által megmenthető a veszélytől (mint például a lépfene után fellépő és pusztító pokolvar.); az állatorvosok utasítandók, hogy rendes jelentéseiken kívül, minden egyes járványos esetet haladék nélkül a főorvosnak bejelenteni kötelességüknek ismerjék.

A halottkémlésről.

Ezen rendkívül fontos ügy minálunk idáig teljesen el van hanyagolva, s mondjuk ki egyenesen: falukon a nép roppant tudatlansága mellett a mostani községi körülmények közt kivihetetlen.

A halottkémlés célja: tetszhalottak és elhalt terhések méhében élő magzatok eltemettetését megakadályozni; erőszakos halálnemeket, ragá-

lyos, titkolt és járványos kórokat felderíteni; az elhalt elhanyagolását, hibás kezelését és kontárkodást kipuhatolni; a temetés idejét megszabni; a közegészség biztosítása tekintetéből a ragályos hullákat az élők közül gyorsan eltakarítani, s végül a halálozásnak, különösen járvány idején, szükségelt pontos kimutatását eszközölni.

Ily értelemben vett halottkémlést csakis szakértő teljesíthet; annyi orvosunk pedig nincsen, hogy e célból a megye minden vidékére orvos-halottkém jusson.

De azért elvileg ki volna mondandó, hogy a halottkémlés általánosan behozatik, s azon városokban, hol orvos vagy sebész lakik, az fog vele megbízatni; más helyeken pedig, hol értelmesebb írni, olvasni tudó e célra vállalkozik, a járásorvos által e célra oktattatván, s a főorvos által megvizsgáltatván s képesnek találtatván, a közegészségügyi bizottmány által megbízathatik a halottkém teendőivel.

A halottkém utasításához mérten tartoznék eljárni, előirt minta szerinti jegyzőkönyvet vezetni, hol a halottkémlés behozatnék, ott halotti bizonylat nélkül emberi hullát eltemetni megtiltatnék.

Kémlési díjul a halott hozzátartozói 20 krajcárt fizetni tartoznának, mely díj alul csakis a község terhére eső szegények volnának kiveendők.

Megyénk emberbaráti intézeteiről és alapítványairól.

Ha okát fürkészsük, hogy miért van hazánkban aránylag oly kevés philantropicus alapítvány, az talán egyebek közt abban is rejlik, hogy a meglévők lanyha kezelése, s részben pusztulása általában véve nem serkentő azokra, kik a sorstól megáldva, ilyfélek alapítását vagy gyarapítását eszközölhetnék.

Hogy is gondoljon valaki oly árvaház vagy kórház gyarapítására, melyről, dacára az első alapítványok néha félszázados korának, magában az illető községben sem tudnak semmit.

Ezen szomorító körülmény indított engemet arra, hogy hivatalos kötelességemnek megfelelőleg az 1870-iki márciusi bizottmányi nagy gyűlésen tegyem meg abbeli indítványomat, miszerint tekintve azt, hogy megyénkben igen számos oly alapítvány létezik, melynek ki általi és mimódoni kezeléséről a megyei hatóságnak, mint ez alapítványok természeteszerű főgondnokának, tudomása sincsen; tekintve azt, hogy többen ez alapítványok közül csekélységüknél fogva eredeti rendeltetési céljokra alig, vagy nem is fordíthatók; tekintve továbbá azt, hogy azok, melyekről van a közönségnek tudomása, nem úgy kezeltenek, mint a hogy kezeltenők kellene: küldjön ki a bizottmányi nagy gyűlés egy választmányt, mely a megyében lévő minden emberbaráti alapítványról és intézetről magának tudomást szerezve, jelentést és esetleg indítványt tegyen arra nézve, hogy a meglévő alapítványokat eredeti rendeltetési céljokra fordítani, vagy ha arra nem elegendők, azokat az utókor számára miképen biztosítani és gyarapítani lehessen.

Felszólalásom méltányoltatván, válaszmány még ekkor nem küldött ugyan ki, de utasítottak a szolgabírák, hogy kerületjeik ilyenmő alapítványait számba vévén, rólok jelentést tegyenek.

Az ugyanazon évi szeptemberi bizottmányi nagy gyűlés elé terjesztett alispáni jelentés egészségügyi részében ez ügy ujból felelevenítettvén, s a válaszmány kiküldése kéretvén, az akkor ki is küldetett. Szerencsém lévén ezen válaszmány tagjául megválasztatni, a szolgabírák által beküldött jelentések átnézésénél csakhamar meggyőződünk, hogy kint a járásokban kevesebb puhatolható ki ez ügy körül, mint a menyiről tudomással mi a központban birtunk. De másrészt számos ily alapítvány felekezeti lévén, kétség támadt az iránt: van-e és mily joga a megyei hatóságnak ezen állítólag tisztán az illető felekezet autonomiája elé tartozó ügybe, hacsak főfelügyelőként is avatkozni.

De még azon aggodalom is nyilvánult, hogy ezen emberbaráti intézetek vagyonának közhírré tétele számos, igen practicus okoknál fogva, nem tanácsos.

Mindezen tekintetek végett a válaszmány egyéb megállapodásra nem juthatott, minthogy azon intézetek és alapítványok ügyében, melyek felekezeten kivülsége kétség nélküli, megkereste még egyszer a szolgabírákat, hogy a kijelölt alapítványi tőkék eredete, hol vagy kinél léte, mimódoni biztosítása, ki általi kezelése, kamatjainak hová fordítása iránt kimerítő jelentést tegyenek.

Ezen jelentések tárgyalása már csak az új megyei bizottság feladata leend.

De miután én részemről nem tartok attól, hogy a kegyes és emberbaráti alapítványoknak szellőztetése és esetleg tőkéknek nyilvántartása is azokra bármí módon kárral és veszélylyel járna, elsorolom itt mindazokat, melyeknek eddig nyomára jöttem, s melyek nagyrészének tudomására az absolut kormány kutatásainak eredményeit összeállító hivatalos következő című munkából: „Statistik des Medicinal Standes der Kranken und Humanitäts-Anstalten, der Mineralwässer, Bäder, Trink- und Gesundbrunnen von Ungarn Wien, 1859.“ jutottam.

Emberbaráti alapítványaink a következők:

I. Sátoralja-Ujhelyben.

1. Megyei kórház, alapított a megyei nemesség adakozásaiból 1833-ban; alapja 25,560 frt. p. p. s egy emeletes ház Terebesen 4000 frt. p. p. értékben. (Stat. der Humanitäts-Anstalten).

A szolgabíró jelentése szerint alapított 1831-ben, s alaptőkéje 17,000—18,000 frt. között áll.

Ezen intézet a folyó évben az alább felhozandó megyei örüldével együtt a kormány által közkorházi rangra emeltetett, minek folytán igazgatásába, melynek élén eddig külön válaszmány állott, a kormány is be fog folyni.

2. Megyei örüldé összekötve az előbbivel, alapított 1840-ben a megye által. Van ezenkívül Ocskay és Semsey-féle alapítványa. (Stat. der humanitäts-Anstalt.).

3. Katholikus szegények háza, alapított a Paulinus-rend által, alapja 4628 frt. p. p. (Stat. der Human.).

A szolgabíró jelentése szerint alaptőkéje 8000 frt.

4. Az izraeliták kórháza alapított 1847-ben s fentartatik jótékony adakozások által. (Stat. der Human, és a szolgabíró jelentése).

5. Református szegények háza, alapítva és fentartva jótékony adakozásokból. (Szolgabíró jelentése).

6. Megyei fegyencek kórháza.

II. Sáros-Nagy-Patakon.

1. Szegények háza, alapította a múlt század elején Báthory Zsófia; alapja 2400 frt. p. p., azonkívül egy malom, 28 hold szántóföld, egy kis bérlak s több szőlőnek hegyvámja. (Stat. der Human.).

2. A református főiskola kórháza, melyet sem a Statistik der Human. sem a szolgabíró jelentése nem emlit.

III. Homonnán.

1. Szegények háza, alapította gróf Keglevich Teréz, Drugeth Zsigmond gróf özvegye 1600-ban, van készpénzbeli alapja. (Stat. der Human.). Ezen alapítványt a szolgabíró jelentése nem emliti.

2. Szolgabíró jelentése szerint: a homonnai kerületi kórház javára többek által tett alapítvány, mely a volt provisorium alatt hatóságilag kezeltetett; most a megyei bizottmány határozatával kiküldött választmány kezelése alá adatott, s ügye annyira előhaladt, hogy az épület készen áll, s bérbe adva tőkéinek gyarapodása végett várja rendeltetésére való fordittatását.

3. Ugyancsak szolgabíró jelentése szerint két rendbeli, egyik gróf Csáky-Wandernáth család által tett 1689 frnyi, és egy gróf Csáky Antal Vince által tett 500 frnyi alapítvány, mindkettő szegények számára. Ezek az illető család által kezeltetnek.

IV. Tokajban.

1. Római katolikusok szegények háza, a szolgabíró jelentése szerint alapítvánnyal.

2. Reformátusok és

3. Görög-katolikus szegények háza, mindkettő könyöradományokból fentartva, a szolgabíró jelentése szerint.

4. Evangélikus szegények háza, alapította Márton lelkész 1800-ban Van készpénz alapja és 20 hold szőlője. (Stat. der Human.).

Ezt a szolgabíró nem emliti, mint szintén az

5. Dávid Dömötör által 1805-ben tett alapítványt, melyből egy szegényt segélyeznek.

6. Fentiekén kívül van még magán tudomásom szerint Tokaj városánál kölcsön kiadva egy még a régibb abszoluticus időkben birság pénzekből kórházi célokra összegyűlt jelentékenyebb tőke.

V. Tállyán.

1. Római katkolikusok és
2. Reformátusok szegények háza. Mindkettő könyöradományokból fentartva, szolgabíró jelentése szerint.

VI. Tolcsván.

1. Községi árvaházi alapítvány, Szirmay Ádám gróf özvegye által 1832-ben alapitva, 6 árvára. (Stat. der Human.).
2. Községi szegények háza, a község által alapitva, 1849-ben, 10 ágyra. (Stat. der Human.).

VI. Tarcalon.

1. Római katolikusok szegények háza, alapítvánnyal. (Stat. der Human. és a szolgabíró jelentése).
2. Reformátusok szegények háza, fentartva könyöradományokból. (Szolgabíró jelentése).

VIII. Mádón.

1. Szegények háza, valláskülönbség nélkül, alapítvánnyal. (Stat. der Human. és a szolgabíró jelentése).

IX. Bodrog-Kereszturban.

1. Községi szegények háza, Stat. der Human, szerint alapítvánnyal; szolgabíró jelentése szerint a nélkül.

X. Olasz-Liszván.

1. Községi szegények háza, készpénz alappal és ingatlan birtokkal. (Stat. d. Human.).

XI. Nagy-Mihályban.

1. Szolgabíró jelentése szerint a volt cs. kir. főszolgabírói hivatal által még az 1858-ik évben egy járási kórház alap keletkezésére megindított önkéntes alapítványi aláírásokból és birsági pénzekből összegyűlt alap, mely mintegy 11,449 frt. 59 kr-ra tehető. Ez megyei határozatnál fogva úgy, mint a homonnai külön választmány által kezeltetik, s magán tudomásom szerint közel van ahhoz, hogy rendeltetési céljára fordítottassék.

XII. Sztropkón.

Magán uton értesülvén arról, hogy a sztropkói kerületben is gyűlt össze a provisorium alatt hason célú alapítvány, felhívásom folytán értesített az ottani magyar királyi adó-hivatal május 17-én, 1870-ben kelt átiratával, hogy a nevezett hivataltól 1862-ki május 10-én egy megyei választmány 308 frt. 67 $\frac{1}{2}$ krt. készpénzben és 1985 frtot kötvényekben, összesen 2293 frt. 67 $\frac{1}{2}$ krt., mint szegény alapi pénzeket vett által.

Ezek azon alapítványok, melyeknek tudomására eddig juthattam, s melyek iránt óhajtandó, hogy egységes, könnyebb felügyelet okáért ezentúl a megyei közegészségügyi bizottmány főfelügyelete alá helyezzessenek, mely rólok évenkénti kimerítő és részletes kimutatást a megyei bizottságnak előterjeszteni s azok kezelése iránt gondoskodni tartozzék.

A zemplénmegyei orvos-gyógyszerész-egyletről.

A közegészségi ügy fent elősorolt számos és sokféle teendőinek sikeres előmozdítására, Zemplénmegyében 1869-ik nyarán alakult a fent címzett egylet, mely alapszabályai 3-ik pontjába a következőt vette be:

„Célja: 3-szor. Az országos, különösen pedig a megyei közegészségi ügy érdekében tett minden intézkedéseket folytonos éber figyelemmel kísérni; a megyét közegészségi tekintetben minden oldalról beható tanulmány tárgyává tenni, s ebből folyólag a megye közegészségügyét tudományos közegként szolgálni.“

Ezen szellemi eszközökön kívül ez egylet anyagilag is tudott áldozni az említett célok elérésére, a mennyiben mint a lebeszeti viszonyokról szóló soraimban elmondatott, az egylet saját költségén szerzett műszereket két ily észlelő állomás számára, miután a megyei bizottmánytól, melyhez e cél elérése végett anyagi segélyért fordult, ilyenmü pénzalap hiányában üres kézzel tért vissza.

A egyletben él azon meggyőződésé vált hit és remény, hogy az államok életében már is fontos tényezőkké vált természettudományok nálunk való eddigi gyenge ápolásán alapuló közegészségügy iránti közönyt lassanként oszlatni, s ez által hazánk és megyénk érdekeit parányi erejével előmozdítani neki is sikerülend.

Z á r s z ó.

Az elmondottakon végig pillantva, azt fogja constatálni a tisztelt olvasó, hogy közegészségügyünk egyes ágainak leírásánál mindenütt több hiányt mint meglevő célszerű intézkedést valék kénytelen elsorolni; s hogy e szerint rendezett közegészségügy, mely egyébiránt (szolgáljon mentségünkre) legkevesebb államban létezik ideális tökéletességében, mi nálunk még inkább a jövőjé, mint a jelené.

Ha jelen soraimmal a megye közönségénél a közegészségügy iránti érdekeltséget felköltenem sikerült, úgy céloom el van érve.

utolsó.

TARTALOM.

Előszó	5
A megye közegészségügyi beosztása és szervezete 1871-ben	7
Ugyanennek táblás kimutatása	8
A megye közegészségügyi beosztása az új szervezet szerint táblás kimutatásban	10
Az 1869. és 1870-ik évben a megye területén beoltott gyermekek járásonkénti kimutatása	12
A vagyontalanok gyógyításából eredő költségek kimutatása 1869, 1870 és 1871-ről	—
Az orvosrendőri és orvostörvényszéki szolgálat egyes ágainak kimutatása az 1870-ik évről	13
Javaslat a megyei közegészségügy helyhatósági tervezete tárgyában	14
Megjegyzések a közegészségügy egyes ágazataira névszerint	15
A lebeszeti viszonyok észleletéről	19
A népességi szaporodás és halálozás statisztikájáról	—
A himlőoltásról	21
A sorozási statisztikáról	22
A prostitutio ügyéről	—
Az okleveles szülésznők szaporításáról	—
A lelencek, dajkaságba adott gyermekek, árvák és nyomorultak ügyéről	23
A vagyontalanok ápolásáról	25
Az orvosrendőri vizsgálatok mimódoni eszközléséről	27
Az állatorvosnak a főorvoshoz való viszonyáról	—
A halottkémlésről	—
Megyénk emberbaráti intézeteiről és alapítványairól	28
A zemplénmegyei orvos-gyógyszerész-egyletről	32
Zárszó	33

Mellékletül: Emlékirat a megyei közegészségi szervezet s különösen a köz-igazgatási járás-orvosok fõntartása ügyében, mely a Zemplénmegye szervezési munkálatának kidolgozásával megbízott albizottságnak annak idején benyújtott.

Megjegyzés: A kötetben szereplő művek a szerzők engedélyével kerültek a köznevelési minisztérium tulajdonába. A kiadás költségeit a Magyar Állam fedezte.

TARTALOM

33	Névsor
32	A kötetben szereplő művek szerzői
31	A kötetben szereplő művek címei
30	A kötetben szereplő művek kiadásának ideje
29	A kötetben szereplő művek kiadásának helye
28	A kötetben szereplő művek kiadásának módja
27	A kötetben szereplő művek kiadásának célja
26	A kötetben szereplő művek kiadásának jelentősége
25	A kötetben szereplő művek kiadásának története
24	A kötetben szereplő művek kiadásának jövője
23	A kötetben szereplő művek kiadásának értéke
22	A kötetben szereplő művek kiadásának szerepe
21	A kötetben szereplő művek kiadásának feladata
20	A kötetben szereplő művek kiadásának módszere
19	A kötetben szereplő művek kiadásának eszköze
18	A kötetben szereplő művek kiadásának anyaga
17	A kötetben szereplő művek kiadásának területe
16	A kötetben szereplő művek kiadásának körülménye
15	A kötetben szereplő művek kiadásának időpontja
14	A kötetben szereplő művek kiadásának helyszíne
13	A kötetben szereplő művek kiadásának módja
12	A kötetben szereplő művek kiadásának célja
11	A kötetben szereplő művek kiadásának jelentősége
10	A kötetben szereplő művek kiadásának története
9	A kötetben szereplő művek kiadásának jövője
8	A kötetben szereplő művek kiadásának értéke
7	A kötetben szereplő művek kiadásának szerepe
6	A kötetben szereplő művek kiadásának feladata
5	A kötetben szereplő művek kiadásának módszere
4	A kötetben szereplő művek kiadásának eszköze
3	A kötetben szereplő művek kiadásának anyaga
2	A kötetben szereplő művek kiadásának területe
1	A kötetben szereplő művek kiadásának körülménye

Megjegyzés: A kötetben szereplő művek a szerzők engedélyével kerültek a köznevelési minisztérium tulajdonába. A kiadás költségeit a Magyar Állam fedezte.

